

Kovács Mihály

GÖRBE LÁSZLÓ ÉLETRAJZI KÖNYVE ALAPJÁN

„Már életében elérte azt a megbecsülést, amit pedagógus egyáltalán elérhet: Ő volt a Kovács tanár úr! Ha bárki kiejtette ezt a nevet, a számítástechnikában és a kibernetikában az emberek többsége csak rá gondolhatott, pedig vezetékneve az egyik leggyakoribb név a magyar nyelvben. A tanárok és a diákok még akkor is csak felsőfokon szóltak róla, amikor egy piarista szerzetest nem volt szokás példaképként emlegetni.” –(Kovács Győző, az első magyar elektronikus számítógép egyik építője)

Szegeden született 1916. január 2-án, mint szüleinek hetedik, legkisebb gyermeke. Édesapja Kovács Ferenc asztalosmester, édesanyja Rovó Rozália női szabó volt. Három éves korában veszítette el édesapját, aki az 1919-es spanyolnátha járvány következtében távozott az élők sorából. Így az édesanyja magára maradt hat gyermekkel. Két bátyja az asztalos mesterséget tanulta ki, három nővére pedig a női szabóságot.

A nehéz anyagi körülmények között felnövő gyermeket az elemi iskola négy osztályának elvégzése után édesanyja a szegedi Piarista Gimnáziumba íratta be. Itt tanult tovább nyolc éven át, itt ismerkedett meg a piarista élettel és a cserkészzel. Ezek olyan hatással voltak rá, hogy az érettségit követően felvételét kérte a Piarista Rendbe.

Az 1934-ban Vácott kezdte meg a noviciátust, majd teológiát tanult Budapesten. Megtanulja a gyorsírást és megtanul vakon gépelni. A vitorlázó repülés alapjait is elsajátítja és leteszi a vitorlázó repülő vizsgát. Haláláig érdeklődő figyelemmel kísérte a repülés fejlődését és az űrrepülést is.

1939-ben tett örök fogadalmat, 1941. június 15.-én szentelték pappá. Érdekes egybeesés, hogy a szegedi első szentmiséje napján, június 22.-én, támadja meg Németország a Szovjetuniót. 1941. július elsején behívják az első tábori lelkészképzésre, mely augusztus végén fejeződik be. A hittudományi tanulmányokkal részben párhuzamosan matematika-fizika szakos tanári oklevelet szerzett a Pázmány Péter Tudományegyetemen (1942).

Tanári pályáját Szegeden kezdte 1942-ben: mennyiségtant, természettudományt és gyorsírást tanított, emellett az I. c. osztályban lesz osztályfőnök. Iskolai munkája mellett diákjai számára repülőmodellező szakkört szervezett és kivette részét a tiszai vízi cserkészszektől is. Diákjaival négy vászonkajakot épített. Itt Szegeden is repül és rádiós szakkört is vezet. A téli máramarosszigeti sítúrára készülve a Tisza gátján tanította síelni a fiúkat, de felmentek az orosz – magyar határra a Tatárhágóra is. Az 1942/43-as tanévben a Magyar Falusi Tehetségmentő Mozgalom keretében létrehozott diákotthon egyik prefektusa (nevelőtanára) volt. Ebben az évben már hittant is tanít.

Rendi előjárói 1943-ban a Budapesti Piarista Gimnáziumba helyezték tanárnak. A tanítás és az osztályfőnöki munka mellett itt is aktívan részt vett a cserkészmozgalomban („aero szakkört” szervezett, felújították a cserkészrek gumikajakjait, evezéseket és kirándulásokat vezettek). Repül a Farkas hegyi és a Hárshegy-i vitorlázó reptereken, de most már motoros gépet is vezet. 1943 Karácsonyán még el tud menni diákjaival síelni a Radnai havasokba, de a 44 hűsvéti sí tábor már elmarad. A tanév már márciusban befejeződött, az ország egy része ekkor már hadterületé vált. A következő tanév csonka tanév. Szeptember közepén kezdődött, de már október közepén be is fejezik a tanítást, majd tavasszal újra kezdik. Az 1944/45 tanév jelentős részében, Kovács Mihályt már a levették között van német területen.

1944-ben, több piarista rendtársával együtt jelentkezett munkára a Vöröskeresztnél. Az 1944 - es év őszén, a Vöröskereszt irodáit az ország nyugati részére telepítették. Így került Kovács Mihály is Szombathelyre. 1945 februárjában, itt értesültek a piaristák arról, hogy a németek sok ezer magyar fiút (leveteket) vittek ki - magyar, felnőtt vezetők nélkül - Németországba. Itt a német hadvezetés katonai segédszolgálatba osztotta be őket. Jóllehet a német hadseregnek a hitleri időkben, nem voltak tábori lelkészei, de megengedték a magyar lelkészek működését. Ezért Kovács Mihály, Szemenyei László rendtársával együtt úgy döntött, hogy tábori lelkészként, a fiúk után mennek. A németeket ki nem állhatták, de elindultak egy eléggé pogány országba, hogy megmentés, ami menthető, segítsenek a magyar fiúkon. Kovács tanár úr először Wismarba megy, ahol 600 fiatal van. Mint főhadnagy lelkésznek biztosítanak hittanórát, így tud foglalkozni a magyarokkal. Élelmezési létszámba felveszik, de zsoldot nem volt hajlandó felvenni, mert mindig hangsúlyozta, hogy a magyar hadsereghez tartozik. Vasárnap a város katolikus templomában 500 fiú jelent meg a 600-ból. A katolikusok többsége szentségekhöz járult.

Itt hall arról, hogy Mecklenburg mellett, a pütnitzi táborban nemcsak fiúk, hanem lányok is vannak. Március 16.-án kap menlevelet, elindul és felkeresi őket. A pütnitzi táborban 220 fiúval és 210 lány hadifogollyal tölti a Húsvétot. Ezután Greifswaldba megy, ahol 120 fiút lát el. Innét visszatérve a pütnitzi táborba, április 20.-án a frontra induló fiúkat látja el szentségekkel.

Ezután a Hamburgi fiatalokhoz indult és magával viszi a frontra nem vitt fiatalokat. Hamburgot kiürítették és a fiatalokat Schleswig Holstein Büsumba irányították. Az ott maradt 50 fiatalt ellátja szentségekkel és elindul a többi fiatal után, az utolsó vonattal szinte. A vonatról leszállva elindul a tábor felé. Rendsburgban találkozik a pütnitzi lányokkal, akiktől megtudja, hogy a bevetésre vitt levonták mégsem jutottak el Berlinbe, hanem erre felé tartanak. Rendsburgban a dán határ mentén az érsekújvári fiatalok között esik angol fogságba.

Az angolok, 1945. május végén egy táborba gyűjtötték össze a hadifoglyokat. Majd később, nemzetiség szerint kisebb táborokba rendezik a foglyokat, így a magyarok Stübbel mellé kerülnek, ahol 16000 magyar gyűlik össze. Egy pécsi tábori lelkésszel ketten végzik lelkipásztori ellátásukat. Majd tanítók segítségével megszervezi számukra az oktatást.

Szeptember végén az angolok feloszlatták a tábort és a magyarokat elindítják Vesztfália felé. Nem a tisztekkel, hanem mintegy 1000 tizenöt éves fiatalal utazik. Düsseldorf mellett Lintorf táborba vonulnak be, akiknek ott is megszervezi az oktatását. Október elején költöznek át Borghorstba. 5000 fiú él itt sanyarú körülmények között, hideg repülő hangárokba elhelyezve. Hittanórákat tart és lelkipásztori ellátásukkal törődik. Közben bejárja a környéken lévő táborokat, hogy misézzen és gyóntasson, közben igyekszik segíteni a hadifogoly fiúkon.

A Németországban kiadott énekeskönyve első lapján olvasható:” Daloljatok az Úrnak! Ezen ima és éneklés a rajnavideki és westfáliai angol fogolytáborokban lévő magyar levonták és katonák számára készült 5000 példányban. Kiadja Kovács Mihály piarista tanár, a levonták lelki gondozására kiküldött római katolikus tábori lelkész. A szedést Vinnai Ferenc végezte. Lintorf bei Düsseldorf, 1945. október.”

1946 februárjában az Eselheidében lévő központi táborba kerül, ahol jobb az ellátás és itt ismét megszervezi a fiatalok lelki ellátását és a 2500 fiú tanítását. Újra kiadják az énekes füzetet. Mivel 1946. április és május folyamán a fiúkat hazaszállították, május 6.-án az utolsó 1500 fiúval együtt, Kovács tanár úr hazatért.

Kaposváron szerelt le, majd visszatért a budapesti rendházba. Itt a rendi vezetés rendelkezése alapján megírja emlékeit, amely 1993-ban jelenik meg a „Negyven ezer magyar levonták kálváriája a második világháború végén” címmel. A tábori püspökségnek írt jelentését így zárja: „Sokat nem tehettem, de erőmhöz mérten, azokat a fiúkat, akiknek közelébe jutottam, igyekeztem megtartani katolikusnak és magyarnak, és hozzájárulni a jövő Magyarországnak felépítéséhez.”

1946 tavaszán, fogságból hazatérve, már nem osztották be az iskolai munkába. Az újjáépítés feladataiba kapcsolódik be. Üvegező brigádokat szervez. A nagykereskedőktől kétkerekű kocsin hordják, a most már kapható üveget. A leírások szerint 50 vagon üveg kellett az első világháború közepén elkészült piarista épület beüvegezéséhez. Ennek legnagyobb része a második világháború alatt kitért. Ezt kellett most minél hamarabb és minél kevesebb költséggel helyrehozni. 1946 őszétől újra tanított, mint osztályfőnök. Az újonc Teleki Pál cserkészraj vezetője, az iskola Szabadsághegyi sporttelepének felújítási munkálatait felügyeli.

Az illetékesek bosszankodva láthatták, hogy az általános iskola bevezetése nem hogy csökkentette a piarista iskola tanulói létszámát, hanem még növelte is. Huszonöt osztálya és kb. 1200 növendéke volt ebben az évben az iskolának. Erre az időre már nagy költséggel újjáépült az iskola és a rendház. A ledől torony helyett, testnevelés célokra is alkalmas teraszt építettek. Az építésre felvett nem kis kölcsönt még akkor is törlesztette a rend, amikor már az épületet elvették. 1948-ban ugyanis államosították az egyházi iskolákat, feloszlatták a rendeket. Kovács Mihály tanár úr ezért, két évig zuglói káplánként tevékenykedett. Egy két hónapi tanított hittant is az egyik zuglói általános iskolában. Hamarosan újságcikk jelent meg róla. (Ez azt jelentette abban az időben, hogy ajánlatos lesz eltűnni, mert az ilyen cikkeket hamarosan per követte. Ha semmi „demokrácia elleneset” nem sikerült a porbe fogottra rábizonyítani, akkor is általában két évet kapott az elítélt.)

Természetesen diákjaival ekkor is tartotta a kapcsolatot. Túrtaztak a hegyekben, főleg a Börzsönyben, a Mátrában, a Bükkben. Még balatoni táborozást és evezős túrákat is szerveztek. Ott aludtak, ahol éppen rájuk esteledett. (Akkoriban 24 órás bejelentkezési kötelezettség volt. Aki ennél több ideig tartózkodott valahol, annak a rendőrségen be kellett jelentkeznie.)

1950-ben újra engedélyezte az állam két piarista gimnázium működését (Kecskeméten és Budapesten), ettől kezdve, egészen 1982-es nyugdíjazásáig, a tanár úr a Budapesti Piarista Gimnáziumban tanított. A gimnáziumot és a rendházat áttelepítették a Mikszáth Kálmán térre, a Sacré Coeur nővérektől 1948-ban elvett épületbe. A költözés nem kis munkáját jórészt Kovács Mihály és Szemenyei László tanár urak intézték. A kezdeti évekről írta később Kovács Mihály:

"Amikor 1950-ben kétévi kényszerű szüneteltetés után újra megkezdtük a tanítást, sokan meg voltunk győződve arról, hogy ha ez a rendszer marad, akkor néhány év után újra, talán végleg is bezárják iskoláinkat, mert mi elveinkből nem engedhettünk, és nem is szándékoztunk engedni. Anélkül, hogy kimondottan bármikor is megegyeztünk volna, elhatároztuk, hogy amíg taníthatunk, addig igyekszünk olyan iskolát teremteni, amelyre később is vágyakozva emlékeznek vissza."

Ezekben az egyébként nehéz 50-es és 60-as években bontakozott ki igazán Kovács Mihály fizikatanári tehetsége. Tanári magyarázatai közérthetőek és szemléletesek, a fizikáért nem rajongók számára is sokáig emlékezetesek voltak. Sokat kísérletezett, a méréseknél is arra törekedett, hogy a gondolatmenet és a megvalósítás mindenki számára érthető legyen.

Az ő munkája nyomán lett országszerte híres és elismert fizikaszerető a budapesti Piarista Gimnáziumnak. Az első komolyabb fejlesztés 1953-ban történt, amikor 7000 Ft-ért oszcilloszkópot vett. Ez akkoriban nagy összegnek számított - hiszen egy tanári fizetés csak 1500 Ft volt - és ráadásul túl is lépte az iskola teljes éves fejlesztési keretét. Az 1980-as évek elejéig a nemzetközi katolikus segélyszervezet, a Caritas Internationales is támogatta a katolikus iskolák szertári megrendeléseit. Így kaphatott a fizika-szertár, többek között Geiger-Müller számlálót, Wulf-féle elektroszkópot, folytonos ködkamrát. Ebben az időben a Caritas támogatásának köszönhetően az egyházi iskolák szertárai rendelkeztek az országban a legmodernebb taneszközökkel. De Kovács tanár úr, és diákjai maguk is terveztek és készítettek kísérleti eszközöket, többek között olyanokat, amelyeket később a Tanszergyártó a forgalmazott termékei közé is felvett: például rádiópad, elektronelhajlást bemutató készülék.

Rendszeres kiállítója volt az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Középiskolai Fizikatanári Ankétjainak. Az eszközkiállításokon bemutatott eszközeiért majdnem minden évben díjat és jutalmat kapott.

1963-ban felterjesztették a Fizikai Társulat legjelentősebb középiskolai tanári szakmai kitüntetésére, a Mikola-díjra. Ezt meg is szavaztak neki, de a minisztérium nem engedte, hogy a díjat egy paptanár kapja. A díjat odaítélők voltak olyan bátrak, hogy abban az évben inkább nem adták ki senkinek. Majd 19 évvel később, 1983-ban kapta meg ezt az elismerést.

Az ötvenes években először a gimnázium Atomfizika szakköre vált ismertté, de az évtized vége felé a kibernetika (informatika) felé fordult Kovács tanár úr figyelme.

Az 1958-59-es tanévben húsz negyedikes tanulóval indította el az első kibernetikai szakkört. Később már fiatalabbak is bekapcsolódhattak a munkába. A szakkör inkább egy önképzőkörhöz hasonlított, mint egy szabályos órához. Az egyes témákat - Kovács tanár úr javaslatára és segítségével - egy-egy diák dolgozta fel és adta elő a többieknek. A tematika változatos volt, például: automatizálási problémák, számláló berendezések, analóg számítógépek, mechanikus számítógépek, logikai kapuk, a digitális számítógépek működése, programozás, gépi nyelvek, de még a játékelmélet alapjai is szóba kerültek. A kibernetikai szakkör keretében készültek el az évek során - a fizikumban, a diákok kitartó, szombatoként sokszor az éjszakába nyúló munkájával - azok a logikai játékgépek, melyek országos, sőt nemzetközi hírnevet szereztek a budapesti piarista gimnáziumban folyó fizika-oktatásnak:

- 1960 LOGI kártyázó gép (zsirozni tudott)
- 1961 Csodamalom (3×3-as mezőn malmozott)
- 1962 Halom (három halomból lehetett elvenni, az nyert, aki az utolsót vette el)
- 1963 Műegér (labirintusban megkereste a sajtót, másodjára ütközés nélkül talált el a sajtóhoz)
- 1964 8-as Kombinett (11 számot rakott sorrendbe, átrendezéssel)
- 1965 Hídverés (két part között vert hidat a gép és egy játékos előre adott pillérekre)
- 1965 Didaktomat (népszerű nevén a feleltető gép)
- 1966 Mikromat (kibernetikai építőkészlet)

A Didaktomatot és a Mikromatot szabadalmaztatták, a Tanszergyár gyártotta ezeket; a Mikromatból 3000 darabot el is adtak. A témáról több cikke jelent meg a *Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapokban*", az *Élet és Tudományban*, a *Fizika Tanításában* és a *Rádiótechnikában*. (A korra jellemző, hogy publikációkban a *Piarista Gimnázium* saját nevén nem szerepelhetett, hanem csak, mint "Mikszáth Kálmán téri gimnázium".)

A hetvenes években programozói tanfolyamokat is szervezett. 1974-ben sikerült vásárolnia egy akkor újdonságnak számító asztali kalkulátort. Ettől kezdve a számítógépes oktatás kötötte le sok idejét. 1981 beszerezte külföldről az iskola részére az elő teljes értékű mikroszámítógépet. Az 1983-as években elindult magyar középiskolai számítástechnikai fejlesztés részben az ő kísérleti eredményeire épült. Kovács Mihály a *Fizikai Szemle* 1983. évi ötödik számától az 1984. évi hatodik számáig hét cikkben mutatta be, hogyan lehet az iskolai számítógépre a különféle fizikai kísérleteket, kísérleti eszközöket „rákapsolni”. 1984-ben már olyan szintet ért el a piarista gimnáziumban a számítástechnika oktatása, hogy elmondhatták, a gimnázium minden érettségizett diákja tanult számítástechnikát.

A cserkészlet nagyon meghatározó nevelési eszköz volt életében. Mint leírtuk, Szegeden már rendszeresen kirándult diákjaival. Síelni és evezni tanította őket. Modellező szakkört vezetett diákjainak. A Rákosi rendszerben ugyan betiltották a cserkészletet, de a katolikus gimnáziumokban – ha a név nem is -, de a cserkészlet szelleméből, módszereiből sok minden tovább élt.

Budapesten a háború után csónakokat épített diákjaival. Az otthonról hozott gyakorlati érzékét kamatoztatta. Az 1960-as évek elején, eredeti tervrajzok alapján építettek egy kalóz típusú vitorlást: ez lett a *Vándordiák*. A következő éven egy másik kalózt, majd egy Beluga típusú hajót építettek a diákok, a *Fiastyúkot*. Több újság beszámolt arról, hogy milyen ötletesek a "Mikszáth Kálmán téri gimnázium" diákjai. Ezekkel a hajókkal valósíthatták meg két piarista gimnázium diákjai körében legendássá vált nyári vitorlástúrákat.

1982-ben súlyos szembetegsége miatt kellett nyugdíjba vonulnia. Szemműtete után még egy ideig még segítette a számítógépes szakkörök munkáját. Ebben az időben írta meg neves rendtársának Öveges tanár úrnak az életrajzát. (Öveges Józsefhez korábban sok évtizedes szakmai és emberi barátság kötötte, televíziós ismeretterjesztő munkáját éveken keresztül a háttérből segítette.) Hagyatékát is ő gondozta.

2006-ban hunyt el a budapesti rendházban. A rákoskeresztúri köztemető szerzetesi parcellájában helyezték örök nyugalomra. Tanítványai, köztük számos neves kutató és egyetemi oktató őrzik és viszik tovább az emlékét.

Egyik tanártársa írta róla:

„Piarista volt, a tanítás töltötte be egész életét. Nagysága abban állt, hogy mindig megérezte a kor szellemét. ... Nem igyekezett mindent maga kitalálni, sőt annak örült, ha diákjai oldották meg a problémát. Nemcsak a különleges elit, a kiugró tehetségek képzését szorgalmazta (ilyen tanítványa is volt több), sokkal értékesebbnek tartotta a közepes tehetséggel párosuló szorgalmas munkát.

Mindig megszólítható volt. Bármilyen kísérletet megmutatott fiatal kollégáinak és igyekezett úgy segíteni, hogy kedve legyen a fiatal kollégának másnap bemutatni a kísérletet. Segítette a fiatalokat, hogy minél jobban tudják tanítani a fizikát.”

Kitüntetései:

Mikola-díj (1983)

A Neumann János Számítógép-tudományi Társaság Tarján-díja (1987)

A Magyar Köztársaság Aranykoszorúval Díszített Csillag Érdemrendje (1991)

A Honvédelemért kitüntetett cím II. osztálya (2003) a levontékért végzett tábort-lelkészi munkájáért

Rátz Tanár Úr-életműdíj (2003)